

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан соціологічного факультету
Олена МУРАДЯН

“ ” 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) рівень
галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність _____ 231 Соціальна робота
освітня програма _____ Соціальна робота
вид дисципліни _____ обов'язкова
факультет _____ соціологічний

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 16 червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Євген РЕДЬКО, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від 12 червня 2023 року № 11

В. о. зав. кафедри українознавства

В'ячеслав ПОТОЦЬКИЙ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціальна робота»

Гарант освітньої програми «Соціальна робота»

Юлія СОРОКА

Програму погоджено методичною комісією соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від 26 червня 2023 року № 9.

Голова методичної комісії соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програму навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» укладено відповідно до освітньо-професійної програми «Соціальна робота» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 231 «Соціальна робота».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – сформувати вміння усесвідомлено застосовувати українську мову у фаховому спілкуванні, добирати та використовувати у професійній діяльності мовні засоби залежно від комунікативної мети.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

сформувати загальні компетентності, потрібні для майбутнього фаху, зокрема здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК2); здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК7).

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Вибіркова дисципліна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
2-й	
Лекції	
32 год.	
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	
Лабораторні заняття	
Не передбачено	
Самостійна робота	
56 год.	
Індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

Завершивши пропонований курс, здобувачі освіти мають досягти таких результатів навчання:

ПРН2 – вільно спілкуватися усно і письмово державною та іноземною мовою з професійних питань.

ПРН 4 – формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми.

Вивчивши пропоновану навчальну дисципліну, студенти **повинні мати** сформовані навички використання української літературної мови у професійній діяльності, зокрема написання, редагування та перекладу різностильових і різножанрових текстів, уживання мовних засобів залежно від ситуації та комунікативних потреб, навички культури усного й письмового спілкування; **мусять знати** особливості використання мовних засобів у професійній діяльності; норми сучасної української літературної мови та правила практичного застосування норм у професійній діяльності; правила мовленнєвого етикету, культури усного й письмового спілкування, потрібні, щоб працювати в фаховому середовищі; особливості редагування, коригування, перекладу професійних текстів; **мають уміти** добирати та правильно використовувати лексичні, граматичні, синтаксичні та стилістичні мовні засоби; точно й лаконічно висловлювати думки, щоб успішно розв'язувати проблеми й завдання у професійній діяльності; сприймати, відтворювати, редагувати фахові тексти; скорочувати та створювати наукові тексти професійного спрямування.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Українська мова у професійному спілкуванні.

Тема 1. Сучасна українська мова як засіб професійного спілкування.

Предмет і завдання курсу. Мова як соціальне явище. Структура й функції мови. Мова та мислення. Мова та мовлення. Генеза та розвиток української мови, її місце серед інших мов світу. Українська мова з-поміж інших слов'янських мов. Українська національна та літературна мова. Ознаки літературної мови. Українська мова як державна. Диглосія й білінгвізм у сучасній Україні. Українська мова у глобалізаційних процесах. Боротьба чужого та питомого в сучасній українській мові. Мовна політика сучасної України. Сучасна українська мова: стан і статус.

Тема 2. Норми літературної мови у фаховій комунікації.

Мовна норма та її ознаки, різновиди мовних норм. Акцентуаційні норми сучасної української мови. Українська графіка та орфографія. Загальна характеристика української правописної системи. Правопис чужомовних слів (передання звуків *L, F, J, G* та *H* і звукосполук *Ph* і *Th*; подвоєння приголосних; правило «дев'ятки»; особливості передання дифтонгів). Особливості передання власних назв українською мовою, правопис слов'янських і неслов'янських прізвищ. Лексико-стилістичні норми сучасної української мови. Загальна характеристика української граматичної системи. Іменник як частина мови. Особливості відмінювання іменників. Рід невідмінюваних іменників. Дієслово

як частина мови. Особливості перекладу дієприкметників. Числівники в українській мові.

Тема 3. Лексичні особливості української мови.

Лексико-семантична система української мови. Системні відношення лексичних одиниць. Словниковий склад мови. Активна та пасивна лексика. Соціальні та територіальні діалекти. Неологізми у структурі української мови: способи творення, функції, стилістичні ознаки. Термін та його ознаки. Поняття терміносистеми. Загальнонаукова, міжгалузєва і фахова термінологія. Шляхи та способи виникнення термінів. Терміни та канцеляризми. Стандартизація та унормування термінів. Історія та сучасний стан української соціологічної термінології. Електронні фахове словникарство. Чужомовні та питомі терміноелементи та терміносполуки. Особливості утворення українських соціологічних термінів. Фразеологія як складова професійної термінології.

Розділ 2. Стильові особливості професійного мовлення.

Тема 1. Загальна характеристика функціонально-стильового різноманіття української мови.

Функціонально-стильове варіювання сучасної української літературної мови. Поняття про функціональний різновид мови. Мовний стиль і підстилі. Риси функціональних стилів. Офіційно-діловий, науковий і розмовний стилі у професійній діяльності соціолога. Мовні засоби офіційно-ділового та наукового стилю.

Тема 2. Ділова комунікація у професійній сфері.

Документ та його ознаки. Класифікація документів. Формуляр і реквізити документів. Загальні вимоги до оформлення та укладання документів. Вимоги до тексту документа. Основні різновиди документів (загальна характеристика). Особливості ділової комунікації у професійній сфері. Найуживаніші ділові папери (загальна характеристика). Ділове та службове листування. Різновиди листів, їхні реквізити. Мовні засоби та правила оформлення листа, його початку, завершення. Етикет листування з вітчизняними та закордонними кореспондентами.

Тема 3. Наукова комунікація як складова фахової діяльності.

Науковий стиль сучасної української мови, його особливості й лексико-стилістичні засоби. Структура і зміст наукового тексту. Правила оформлення наукових робіт. Рубрикація текстів. Стандарти з бібліографічного опису. Основні різновиди наукових робіт, їхня структура, мета, вимоги до створення та оформлення. План, тези, конспект, анотація, реферат, курсова та дипломна робота як типи наукових робіт. Наукова стаття: структура та особливості побудови тексту. Рецензія і відгук як критичне осмислення наукової праці. Наукова періодика.

Розділ 3. Усні та письмові мовні компетенції.

Тема 1. Письмове мовлення у професійній діяльності.

Коректура та редагування текстів. Найтипівіші мовні помилки під час написання фахових текстів. Переклад та його види. Усний і письмовий переклад. Типові помилки під час перекладу українською мовою фахових

текстів. Переклад термінів, вибір синоніма при перекладі наукового тексту. Особливості фахового перекладу текстів.

Тема 2. Усне мовлення у професійній діяльності.

Культура та етикет професійного спілкування. Мовленнєвий етикет. Невербальна комунікація у професійній діяльності. Риторика у професійній діяльності. Виступ і презентація як жанри публічного мовлення. Мовленнєві, стилістичні і комунікативні принципи презентації. Форми колективного професійного спілкування. Способи ведення дискусії, стратегія та мовленнєва поведінка дискутанта. Мистецтво діалогічного та полілогічного мовлення. Аргументація, техніка та тактика аргументування. Поняття мовної особистості. Мовна поведінка. Мовний портрет. Типологія мовних особистостей. Вікові, статеві, статусно-рольові аспекти мовних особистостей.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
го		л	п	лаб	інд	с.р		о	л	п	лаб	інд
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Сучасна українська мова у професійному спілкуванні.												
Разом за розділом 1	44	12	12			20						
Розділ 2. Стилєві особливості професійного мовлення												
Разом за розділом 2	24	8	6			10						
Розділ 3. Усні та письмові мовні компетенції												
Разом за розділом 3	52	12	14			26						
Усього годин	120	32	32			56						

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Розділ 1. Українська мова у професійному спілкуванні.		
1	Мовна політика сучасної України. Диглосія й білінгвізм у сучасній Україні. Українська мова у глобалізаційних процесах.	2
2	Правопис чужомовних слів. Особливості передання власних назв українською мовою, правопис слов'янських і неслов'янських прізвищ.	2
3	Особливості відмінювання іменників. Рід невідмінюваних іменників. Особливості перекладу російських дієприкметників.	2
4	Лексико-стилістичні норми сучасної української мови.	2
5	Соціальні та територіальні діалекти. Неологізми у структурі української мови: способи творення, функції, стилістичні ознаки.	2
6	Термін та його ознаки. Шляхи та способи виникнення термінів.	2

	Чужомовні та питомі терміноелементи та терміносполуки. Особливості утворення українських соціологічних термінів.	
Розділ 2. Стильові особливості професійного мовлення.		
7	Мовні засоби офіційно-ділового та наукового стилю.	2
8	Основні різновиди документів. Ділове та службове листування.	2
9	Наукова стаття: структура та особливості побудови тексту.	2
Розділ 3. Усні та письмові мовні компетенції.		
12	Коректура та редагування текстів. Найтиповіші мовні помилки під час написання фахових текстів.	4
13	Типові помилки під час перекладу фахових текстів. Переклад термінів, вибір синоніма під час перекладу наукового тексту.	4
14	Особливості фахового перекладу соціологічних текстів.	6
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Редагування професійного тексту	15
2	Підготовка до контрольних робіт	20
3	Фаховий переклад тексту	21
	Разом	56

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання навчальним планом не передбачені.

7. Методи навчання

В освітньому процесі використовувано такі методи навчання: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, дослідницький, евристичний і метод проблемного викладання.

8. Методи контролю

Рівень засвоєння навчального матеріалу контролювано письмовими роботами студентів за темами розділів/занять, контрольною роботою та підсумковою заліковою роботою. Якість виконання додаткових самостійних завдань контролювано в межах індивідуальної роботи викладача зі студентами.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Залікова робота	Сума			
Розділ 1		Розділ 2			Розділ 3					Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
3	4	3	4	4	2	5	5	15	15	60	40	100

T1, T2 ... T8 – теми розділів

Здобувач освіти не допускається до сесії, якщо він не набрав впродовж семестру 15 балів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Знання студентів оцінюють у таких формах контролю: поточне оцінювання (індивідуальне та групове опитування, усні й письмові аудиторні самостійні роботи, самоконтроль, контрольні роботи за темами вивченої дисципліни) та підсумковий контроль (письмова залікова робота); до того ж здобувачі освіти мають неухильно дотримуватися принципів і норм академічної доброчесності, на яких ґрунтується науково-освітня діяльність Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (<https://karazin.ua/korisna-informatciia/akademichna-dobrochesnist-1/>).

Поточний контроль здійснюють упродовж усього семестру; він передбачає оцінювання студентських робіт залежно від кількості завдань і рівня їхньої складності (сукупно – 60 балів).

<i>Письмові самостійні роботи</i>	<i>Контрольна робота</i>	<i>Контрольна робота</i>	<i>Загальна кількість балів</i>
3 x 10 = 30	15	15	60

У межах поточного контролю перевіряють рівень розуміння й засвоєння вивченого навчального матеріалу, уміння самостійно осмислювати теоретичний мовний матеріал, ступінь реалізації усних і письмових мовленнєвих навичок під час розв'язування практичних завдань. Оцінюючи такі роботи, зважають на правильність, логічність, обґрунтованість відповідей, здатність аналізувати, систематизувати, класифікувати навчальний матеріал, робити аргументовані й науково виважені висновки, висловлювати самостійні судження. Виконуючи контрольну роботу за темами навчальної дисципліни, студент має відредагувати фаховий текст, логічно й аргументовано пояснивши мовленнєві помилки, наявні в оригінальному тексті (максимальна оцінка – 15 балів; кожна правильна відповідь – 1 бал, неповна/неточна відповідь – 0,5 балів).

Підсумковий контроль здійснюють, щоб оцінити рівень знань і навичок студентів на завершальному етапі вивчення навчальної дисципліни; форма підсумкового контролю – письмова залікова робота, що містить п'ять різнотипних завдань (максимальна оцінка – 40 балів).

<i>Теоретичне питання</i>	<i>Орфографічне завдання</i>	<i>Граматичне завдання</i>	<i>Переклад тексту</i>	<i>Загальна кількість балів</i>
5	5	10	20	40

Оцінюючи письмові роботи, додатково зважають на неохайне оформлення роботи, неточності у формулюванні окремих мовознавчих термінів, особливості відповідей (чіткість, логічність, послідовність). Залежно від кількості орфографічних і пунктуаційних помилок у теоретичному питанні та фаховому перекладі студент може втратити деяку кількість балів: негрубі помилки (описки) – не враховують; якщо є дві помилки, оцінку знижують на 1 бал, за кожні наступні дві помилки студент втрачає 1 бал. Водночас у перекладі зважають на повне й точне відтворення оригінального тексту на смисловому та

мовному рівнях, дотримання норм сучасної української літературної мови. Залежно від кількості помилок у практичних завданнях студент так само може втратити 1 бал за кожні дві помилки в написанні слова, творенні граматичної форми та формулюванні правильної відповіді-пояснення. Зазначену шкалу варіюють залежно від складності конкретного завдання чи кількості перевірюваних орфограм (якщо завдання містить 10 слів, то кожне слово оцінюють в 0,5 бала, якщо 20 – у 0,25 бала).

Загалом знання студентів оцінюють за такою шкалою оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
100–90	зараховано
89–70	
69–50	
1–49	не зараховано

Відповідно до поданої шкали загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів такі:

Сума балів 100–90: студент вповні засвоїв навчальний матеріал, дав вичерпні відповіді на поставлені практичні запитання, глибоко опрацював основні й додаткові джерела до курсу, уміє творчо та критично мислити, залучати набуті знання й навички до розв’язання конкретних професійних завдань, систематично впродовж навчання виконував усі завдання, виявив глибокі знання з вивченої дисципліни.

Сума балів 89–70: студент досить логічно й повно відповів на більшість поставлених запитань, засвоїв увесь програмний матеріал, опрацювавши основну літературу, достатньо добре аналізував мовні явища, але припускався несуттєвих помилок у формулюваннях та відповідях.

Сума балів 69–50: студент засвоїв навчальний матеріал не вповні, знає лише його основний зміст, не досить логічно та аргументовано формулює його, відповідає неточно або неповно на поставлені запитання, опрацював тільки малу частину літератури до курсу, припускається досить багато помилок та огріхів у формулюваннях та відповідях.

Сума балів 1–49: студент не засвоїв навчальний матеріал або засвоїв його на досить низькому рівні, не вміє практично використовувати теоретичні та практичні положення дисципліни, аналізувати мовні явища, не може формулювати чіткі та логічні висновки щодо розглянутих питань, має дуже низьку культуру усного та писемного мовлення, припускається численних помилок у формулюванні та структурі відповідей і конкретних практичних завданнях.

10. Рекомендована література

Основна література

1. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 244 с.
2. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: Підручник / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
3. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень: навчальний посібник для вузів / М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська. Київ : ІНКОС, 2017. 654 с.
4. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. Київ : Алерта, 2014. 696 с.

Допоміжна література

1. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : навч. посіб. / за заг. ред. О. Сербенської. Львів : Апріорі, 2017. 304 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 284 с.
3. Бабич Н. Д. Культура фахового мовлення. Чернівці : Книги-XXI, 2014. 556 с.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : ВЦ «Академія», 2004. 344 с.
5. Зубков М. Норми й культура української мови за оновленим правописом. Київ : Арій, 2020. 608 с.
6. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «я». Київ : ВЦ «Академія», 2001. 240 с.
7. Культура мови на щодень / за ред. С. Єрмоленко. Київ : Довіра, 2000. 169 с.
8. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. Київ : Каравела, 2010. 352 с.
9. Мацько Л. І. Культура фахової мови/ Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 306 с.
10. Мацько Л. І. Риторика / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. Київ : Вища школа, 2003. 312 с.
11. Мозговий В. О. Українська мова у професійному спілкуванні. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 845 с.
12. Олексюк О. М., Василькова Н. І. Соціолінгвістика та основи мовної політики: навчальний посібник. Миколаїв: Ілліон, 2014. 264 с.
13. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 392 с.
14. Плотницька І. Ділова українська мова. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 280 с.
15. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 2012. 272 с.
16. Редько Є. О. Соціолінгвістика. Мова міста: методичні рекомендації до навчальної дисципліни. Харків, 2021. 54 с.

17.Семенов О. М. Культура української наукової мови. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

18. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. 352 с.

19.Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 332 с.

20. Фудерер Т. О. Мовна стратифікація сучасного українського суспільства. Київ: Генеза, 2013. 297 с.

21.Шумарова Н. П. Соціолінгвістика: навчальний посібник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. 157 с.

22. The Cambridge Handbook of Sociolinguistics. Ed. by Mesthrie Rajend. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 336 p.

Словники

1. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ : Українська книга, 2014. 544 с.

2. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. Львів: БаК, 2006.

3. Кочерга О., Мейнарович Є. Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови. Вінниця: Нова книга, 2010.

4. Олікова М. О., Семенюк А. А., Тарнавська О. М. Словник соціолінгвістичних та етнолінгвістичних термінів. Луцьк, 2010. 364 с.

5. Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери: близько 85 тис. слів/ С. Я. Єрмоленко, К. В. Ленець, Л. О. Пустовіт. Київ : Рідна мова, 1998. 780 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <https://r2u.org.ua> – Російсько-українські словники.
2. www.pravopys.net – Український правопис.
3. www.mova.info – Лінгвістичний портал.
4. www.litopys.org.ua – сайт «Ізборник» (у розділі «Мовознавство» є матеріали з історії української мови, статті енциклопедії «Українська мова»).
5. <http://www.rozum.org.ua/> – Орфографічний словник української мови.
6. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> – Словники України on-line.
7. <http://sum.in.ua/> – Академічний тлумачний словник української мови.